

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Zobundžija, Vesna; Dolaček-Alduk, Zlata

Source / Izvornik: **e-Zbornik : ELEKTRONIČKI ZBORNİK RADOVA GRAĐEVINSKOG FAKULTETA, 2021, 11, 52 - 63**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.47960/2232-9080.2021.21.11.53>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:133:794704>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

GRAĐEVINSKI I ARHITEKTONSKI FAKULTET OSIJEK
Faculty of Civil Engineering and Architecture Osijek

Repository / Repozitorij:

[Repository GrAFOS - Repository of Faculty of Civil Engineering and Architecture Osijek](#)

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Vesna Zobundžija

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Građevinski i arhitektonski fakultet, diplomirana knjižničarka, vesnaz@gfos.hr

Zlata Dolaček-Alduk

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Građevinski i arhitektonski fakultet, prof. dr. sc., zlatad@gfos.hr

Sažetak: Održivi razvoj podrazumijeva usklađenost gospodarskog i društvenog razvoja s očuvanjem prirodnih dobara za budući rast i razvoj. Važnu ulogu u zelenom opismenjavanju i promicanju znanja o održivom okolišu imaju knjižnice, kao središta obrazovanja i otvorenog pristupa informacijama. Knjižnice su i pokretači promjena koje novim uslugama i aktivnostima mogu bitno doprinijeti rješavanju problema održivosti i ostvarivanju ciljeva UN-ove Agende 2030 za održivi razvoj. Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek nastoji doprinijeti ostvarivanju planiranih ciljeva za održivi razvoj koji su vezani uz obrazovanje i dostupnost informacija, zaštitu okoliša i održivu gradnju. U radu su opisani obrazovni i informacijski resursi koje knjižnica osigurava u materijalnom obliku i na mrežnim platformama te aktivnosti kojima promiče ekološku osviještenost i sudjelovanje korisnika u zelenim aktivnostima.

Ključne riječi: održivi razvoj, zelena pismenost, visokoškolske knjižnice, zelene knjižnice

The role of higher education libraries in promoting sustainable development - an example of the practice of the library at the Faculty of Civil Engineering and Architecture Osijek

Abstract: Sustainable development implies the harmonization of economic and social development with the preservation of natural resources for future growth. Libraries, as centers of education and open access to information, play an important role in green literacy and the promotion of knowledge about a sustainable environment. Libraries are also drivers of change that can make a significant contribution to addressing sustainability issues and achieving the goals of the UN 2030 Agenda for Sustainable Development through new services and activities. The Library at the Faculty of Civil Engineering and Architecture Osijek seeks to contribute to the achievement of planned goals for sustainable development related to education and availability of information, environmental protection and sustainable construction. The paper describes the educational and information resources that the library provides in material form and on online platforms, as well as activities that promote environmental awareness and user participation in green activities.

Key words: sustainable development, green literacy, higher education libraries, green libraries

1. UVOD

Održivi razvoj, ekologija, suzbijanje klimatskih promjena, zaštita okoliša i energetska učinkovitost, teme su koje su posljednjih godina izrazito aktualne i prisutne u svim sferama života. Ubrzani tehnološki razvoj, kojega prati gomilanje otpada i onečišćenja, prekomjerno iskorištavanje sirovina i nekontrolirana potrošnja energije, doveli su do ugroženosti prirodne ravnoteže i klimatskih promjena. Svakodnevno svjedočimo posljedicama globalnog zagrijavanja, nestajanja koraljnih grebena, izumiranja divljih vrsta, za što veliki dio znanstvenika naglašava da se događa upravo radi zadiranja čovjeka u divlje ekosustave.

Brojna izvješća i dokumenti koji opominju i upozoravaju na prijeku potrebu za umjerenim iskorištavanjem prirodnih resursa, još uvijek nisu dovoljno ozbiljno prihvaćena. Održivi razvoj podrazumijeva očuvanje prirodnih dobara za budući rast i razvoj, a moguć je jedino korištenjem obnovljivih resursa, minimaliziranjem korištenja neobnovljivih resursa i generiranjem isključivo biorazgradivih emisija. Postizanje ovih ciljeva traži temeljitu promjenu navika i ponašanja ljudi [1]. Pandemija koronavirusa koja je pogodila cijeli svijet 2020. godine i prisilila ljude na izolaciju, učinila je da je onečišćenje zraka, uzrokovano izgaranjem fosilnog goriva, zbog ograničenja prometa palo na rekordno niske razine. Priroda nam je poslala jasnu poruku, posljednji je trenutak da se odrekemo starih navika i napravimo mjesta za nove, ekološke, prirodnije, holističke pristupe životu te na taj način sačuvamo sebi i budućim generacijama ovaj jedinstveni planet.

Zelena pismenost ključna je karika u razumijevanju i rješavanju opisanih problema i podrazumijeva proces u kojemu će, širenjem svijesti o održivom razvoju, pojedinci i institucije steći znanja, vještine i odlučnost za rješavanje ekoloških problema. U zeleno opismenjavanje aktivno su se uključili svi sektori obrazovanja i znanosti, uključujući i knjižnice kao institucije koje su središta informiranja i obrazovanja svojih korisnika, ali i promotori novih ideja, usluga i aktivnosti kojima mogu doprinijeti u rješavanju problema održivosti.

2. PUT DO ZELENE OSVIJEŠTENOSTI

O negativnim posljedicama gospodarskog razvoja i čovjekove nebrige za prirodu govori se već desetljećima. Izvješće *Granice razvoja* o eksponencijalnom rastu gospodarstva i broja stanovnika s ograničenom opskrbom resursa, bilo je svojevrsno upozorenje o mogućim i nepoželjnim posljedicama gospodarskog rasta. To je izvješće pokrenulo i druge inicijative kojima se željelo zaustaviti nekontrolirano iskorištavanje prirodnih resursa, zagađivanje vode i zraka i efekt staklenika [1]. Ipak, prvi službeni dokumenti datiraju tek od 90-ih godina prošloga stoljeća. Svjetska komisija za okoliš i razvoj donijela je strateške preporuke i definirala 1987. godine pojam održivog razvoja kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija“ [2]. Prva službena izjava o ekološkoj održivosti u visokom obrazovanju, *Deklaracija Talloires* [3], potpisana je 1990. godine, a potpisali su je predsjednici, rektori i potpredsjednici sveučilišta iz svih krajeva svijeta. Svjesni svoje uloge u obrazovanju, znanosti i dijeljenju informacija, definirali su mjere za spas planeta u deset točaka: povećanje svijesti o održivom razvoju, stvaranje institucijske kulture održivosti, obrazovanje ekološki odgovornog građanstva, poticanje ekološke pismenosti za sve, primjena institucijske ekologije, uključivanje svih dionika, suradnja za interdisciplinarni pristup, povećanje kapaciteta osnovnih i srednjih škola, proširivanje usluga i odjeka na nacionalnoj i međunarodnoj razini te održavanje pokreta [4]. Uslijedili su brojni dokumenti, deklaracije i akcijski planovi, ali najvažnijima se smatraju međunarodni dokumenti koje su zaključili Ujedinjeni narodi, kao glavno globalno tijelo za kreiranje smjernica održivog razvoja [5].

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Kako bi se postigla načela, vrijednosti i prakse održivog razvoja, potrebno je dubinski promijeniti navike i ponašanja ljudi. S tim su ciljem Ujedinjeni narodi proglasili Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj od 2005. do 2014. (DESD), a u rujnu 2015. godine održana je i svjetska konferencija o održivom razvoju. Države članice Ujedinjenih naroda usvojile su *Program održivog razvoja do 2030. godine*, nazvan *Agenda 2030*. Dokument poziva na društvenu odgovornost na svim razinama kroz postizanje 17 ciljeva kojima bi se u cijelome svijetu trebalo iskorijeniti siromaštvo, neravnopravnost i nepravda te riješiti pitanja klimatskih promjena do 2030. godine [5]. Međunarodna federacija knjižničarskih društava i ustanova IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) aktivno radi na promicanju uloge knjižnica u ispunjavanju ciljeva održivog razvoja koji se odnose na obrazovanje i učenje za sve, očuvanje kulture, pristup informacijama i univerzalnu pismenost, uključujući digitalnu, medijsku i informacijsku pismenost i vještine. Knjižnice su prepoznate kao ključne institucije koje osiguravanjem pristupa informacijama doprinose učinkovitijem ostvarivanju planiranih ishoda ciljeva za održivi razvoj [6].

Programu društvene odgovornosti i provedbi održivosti pridružile su se i hrvatske knjižnice planirajući i provodeći različite aktivnosti kroz informiranje i obrazovanje za održivi razvoj, zelenu pismenost i održivo razmišljanje na društvenoj, ekonomskoj i ekološkoj razini [7]. *Zelenu knjižnicu*, kao ideju i projekt, u Hrvatskoj je iniciralo Društvo bibliotekara Istre 2011. godine [8]. Cilj projekta je edukacija javnosti i širenje svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša, i to putem mrežnih stranica projekta, projekcija dokumentarnih filmova, stručnih predavanja, tribina i promocija knjiga ekološke tematike.

Izraz *zelena knjižnica* najčešće se upotrebljava u značenju zgrade, koja je projektirana i izgrađena tako da u najmanjoj mogućoj mjeri nepovoljno utječe na okoliš (održiva u smislu građevnoga materijala, primjene energetski učinkovitih mjera i uporabe obnovljivih izvora energije, kao i odgovornoga postupanja s otpadom). Drugo se značenje odnosi na knjižnične programe i usluge, usmjerene na razvoj zelene pismenosti, odnosno jačanje svijesti i informiranosti o održivom društvu i zaštiti okoliša [5].

Zbog vrlo visokih zahtjeva koji se postavljaju pred investitore, projektante i graditelje, u Hrvatskoj zasad ne postoji certificirana zelena knjižnična zgrada, odnosno zgrada koja smanjuje potrošnju energenata za najmanje 50 %, emisije ugljičnog dioksida za 40 %, pritom pozitivno djelujući na zadovoljstvo i zdravlje, a time i produktivnost i kreativnost korisnika zgrade [9]. Iznimka je jedino zgrada karlovačke Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ koja je prva namjenski projektirana zgrada za narodne knjižnice, otvorena za javnost 1976. godine. Budući da je izvorni projekt realiziran samo djelomično, gradnja je nastavljena i 2007. godine otvoren je dograđeni dio koji je energetski učinkovit, izgrađen od neštetnih i izdržljivih materijala, sa zelenim krovom, a odabran je i namještaj od prirodnih materijala. Stari dio zgrade obnovljen je 2019. godine prema projektu energetske obnove pa se može reći da je karlovačka knjižnica sada energetski održiva zgrada [10]. No knjižnični zeleni programi, zahvaljujući entuzijazmu i kreativnosti knjižničara, počinju se provoditi u knjižnicama diljem Hrvatske radi edukacije javnosti i širenja svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu otvara 2012. godine prvu *Zelenu knjižnicu energetske učinkovitosti (ZeeK)*, zbirku građe koja okuplja stručne publikacije i brošure objavljene u sklopu provedbe projekta Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj (projekt EE). Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek organizirala je 2014. godine niz radionica *Permakultura u gradovima*, a iste godine Hrvatsko knjižničarsko društvo u Splitu osnovalo je Radnu grupu za zelene knjižnice u svrhu promicanja održivoga razvoja i zaštite okoliša kroz knjižnične programe na nacionalnoj razini. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila je 2016. godine projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*, koji je pokrenula u svrhu izobrazbe i senzibiliziranja korisnika, osobito studenata, za zaštitu i očuvanje prirode i okoliša, odnosno prirodnih bogatstava kao bitnoga elementa hrvatske kulturne baštine [5]. U studenom 2018. godine održana je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i u Nacionalnom parku Brijuni 1. međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama *Let's Go*

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Green!, na kojoj su predstavljena najnovija kretanja u području razvoja zelenoga knjižničarstva i ekologije te razmijenjena iskustva i primjeri dobre prakse.

Visokoškolske knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku vrlo brzo su odgovorile pozivu za priključivanjem pokretu zelenih knjižnica i uvođenjem odgovornog i ekološkog poslovanja u knjižnične programe. Knjižnica Ekonomskog fakulteta Osijek u travnju 2016. godine organizirala je okrugli stol pod nazivom *Kreiranje knjižnica zelene boje* s ciljem priključivanja projektu Zelene knjižnice te razmjene iskustava i prezentiranja eko-projekata i aktivnosti koje provode pojedine knjižnice, sudionice Okruglog stola. Knjižnica Pravnog fakulteta Osijek uključila se u projekt *Zelena knjižnica energetske efikasnosti*, izloživši u svom prostoru policu sa stručnim publikacijama ZeeK, kako bi postale dostupnije stručnjacima, pripadnicima akademske zajednice, studentima i građanima te time povećali svijest o odgovornom ponašanju pri upotrebi energije kroz primjenu energetske učinkovitih mjera, kao i obnovljivih izvora energije. Knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Osijek uključila se u projekt Zelena knjižnica 2016. godine i od tada kontinuirano provodi različite zelene aktivnosti uz partnerstvo s vrtićima i osnovnim školama, smatrajući da poučavanje o svemu, pa i o potrebi očuvanja Zemlje, treba započeti što ranije.

3. PROMOVIRANJE ODRŽIVOSTI U KNJIŽNICI GRAĐEVINSKOG I ARHITEKTONSKOG FAKULTETA OSIJEK

Visokoškolske knjižnice imaju novu, proaktivnu ulogu u kontekstu društvene odgovornosti – one trebaju biti alat za postizanje održivog razvoja. Kvaliteta usluga knjižnica ne mjeri se više samo prikupljanjem i čuvanjem izvora informacija, nego i osiguravanjem dostupnosti i slobodnog pristupa knjigama i idejama, poštivanjem načela održivosti i zaštite okoliša, izgradnjom odgovornog odnosa s lokalnom zajednicom, poboljšanjem radnog okruženja u knjižnici i ustanovi u čijem je sastavu te zelenim i ekološkim programima i aktivnostima [7]. Provodeći aktivno i odgovorno svoju proširenu misiju, visokoškolske knjižnice mogu bitno doprinijeti ostvarivanju ciljeva UN-ove Agende 2030 za održivi razvoj.

Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek prepoznala je važnost aktivnog sudjelovanja u zelenom opismenjavanju korisnika, implementiravši u svoj program i poslovanje prvenstveno one ciljeve koji se odnose na kvalitetno obrazovanje (Globalni cilj 4), održive gradove i zajednice (Globalni cilj 11), zaštitu klime (Globalni cilj 13) i slobodan pristup informacijama (Globalni cilj 16.10).

3.1 Cilj 4_Kvalitetno obrazovanje: Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnost cjeloživotnog učenja

U svibnju 2016. godine Građevinski i arhitektonski fakultet Osijek uselio je u novu, modernu zgradu u sveučilišnom kampusu, u kojoj djelatnici i studenti imaju izvrsne uvjete za daljnji razvoj i kvalitetnije obavljanje nastavnog, znanstvenoistraživačkog i stručnog rada. Knjižnica je smještena u prizemlju, u prostoriji od oko 270 m², opremljena je novim i suvremenim namještajem i ima čitaonicu s 40 radnih mjesta koja su sva opremljena za rad na računalima i priključcima za internet (slika 1). Budući da su zidovi zapravo staklene stijene, okrenute prema istoku i sjeveru, knjižnica i čitaonica su prepune svjetla, ugodno klimatizirane, smještene izdvojeno od hodnika i učionica kako bi se omogućili mir i tišina. Lijep i ugodan prostor nedvojbeno je vrlo važan čimbenik u stvaranju poticajne atmosfere studentima za rad i učenje.

Početak 2020. godine svečano je otvoren Legere klub (prema lat. lego, legere = čitati), pretprostor knjižnice površine 43 m², uređen po uzoru na slične prostore na mnogim

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

svjetskim sveučilištima na kojima se ponekad nalaze u sklopu knjižnice, a nekada kao izdvojeni prostori za opuštanje i odmor, čitanje, meditaciju i molitvu (slika 2). Smješten pored čitaonice, od koje je odvojen staklenom stijenom, taj dotad neiskorišteni prostor pretvoren je u dnevni boravak za studente i djelatnike, namijenjen neformalnom okupljanju, druženju, čitanju i zabavi uz društvene igre.

Slika 1. Prostor knjižnice GRAFOS-a

Slika 2. Prostor Legere kluba

Knjižni fond, koji uključuje domaću i stranu stručnu literaturu iz područja građevinarstva i arhitekture te srodnih područja predviđenih nastavnim kurikulumom (matematika, fizika, geodezija, geologija, ekonomija), broji nešto manje od 10.000 svezaka i smješten je na policama u otvorenom pristupu. Referentna literatura (enciklopedije, leksikoni, rječnici, priručnici) te stručni i znanstveni časopisi izloženi su u čitaonici i dostupni, kao i ostala građa, za rad u čitaonici. Osim informativnih i edukacijskih sadržaja koji se objavljuju na mrežnoj stranici Knjižnice, organiziraju se predavanja i radionice za studente i nastavno osoblje, najčešće vezane uz pretraživanje baza podataka i ostalih e-izvora, otvoreni pristup i autorska prava i slično.

Globalni trendovi u suvremenom poimanju ideje sveučilišta zasnivaju se na tzv. kreativnoj ekonomiji, što podrazumijeva da trebaju biti, osim obrazovnih i znanstvenih, lokalni i regionalni centri kreativnosti. Nastavni planovi i programi prilagođavaju se potrebama tržišta, a težište se s poslovnih kompetencija prebacuje na kreativne odnose i komunikaciju.

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Novi model obrazovanja podrazumijeva uvođenje u nastavne programe različitih kreativnih programa i projekata koji su u funkciji privlačenja studenata i razvijanja njihove individualne kreativnosti i umjetničkog izražavanja [11]. Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek nastoji se prilagoditi ovim trendovima i preuzeti ulogu kulturnog središta i glavnog pokretača i nositelja kreativnih aktivnosti na Fakultetu. U sklopu projekata kojima se obilježavaju različite manifestacije (Mjesec hrvatske knjige, Noć knjige, Dani hrvatskoga jezika, Međunarodni dan darivanja knjigom i drugo), Knjižnica organizira predstavljanja novih, uglavnom stručnih i znanstvenih knjiga, stručna i znanstveno-popularna predavanja, književne i glazbene večeri, izložbe, studentske radionice i tematske pub kvizove. Većina ovih aktivnosti otvorena je i za javnost, a promovira se putem društvenih mreža, radija i televizije (slika 3).

Slika 3. Predavanje Stipe Božića Sedam vrhova povodom Mjeseca hrvatske knjige 2018.

3.2 Cilj 11_Održivi gradovi i zajednice: Učiniti gradove i naselja inkluzivnim, sigurnim, izdržljivim i održivim

Regulativa Europske unije, koju je u svoj pravni sustav integrirala i Hrvatska, propisuje primjenu mjera energetske učinkovitosti, zaštite okoliša i uporabe obnovljivih izvora energije. U sektoru opće potrošnje, veliki su potrošači energije zgrade koje u Europi i u Hrvatskoj sudjeluju s oko 40% u ukupnoj potrošnji energije, s tendencijom stalnog porasta. Zbog toga je energetska učinkovitost u zgradarstvu te korištenje obnovljivih izvora energije, prije svega za grijanje i hlađenje, prioritet energetike i graditeljske djelatnosti. Koncept održive gradnje zahtijeva integrirani pristup projektiranju, od koncepta do detalja, gdje svaki element konstrukcije ostvaruje zadane postavke energetske učinkovitosti. Na taj način elementi opreme i postrojenja, vezani uz uštedu energije, postaju ravnopravni osnovnim sastavnicama oblikovanja zgrade: funkciji, konstrukciji i formi.

Ovakav pristup projektiranju i izgradnji građevina utjecao je na to da se ekološke teme obrađuju u znanosti i visokom obrazovanju. Studijski programi građevinarstva na preddiplomskoj i diplomskoj razini obuhvaćaju teme iz područja energetske učinkovitosti u zgradarstvu koje se realiziraju kroz kolegije Građevinska fizika, Energetski učinkovite

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

građevine i Integrirano projektiranje, dok se na poslijediplomskoj razini realiziraju kroz kolegije Gospodarenje građevinama i Tehnologije ekološkog građenja. Knjižnica nastoji, koliko god je moguće, priskrbiti propisanu obveznu literaturu u broju primjeraka pojedinog naslova koji odgovara broju od 20 % studenata koji slušaju određeni kolegij, a dopunsku literaturu u broju od 10 % studenata.

Osim tiskane građe, knjiga i časopisa, studentima se u katalogu i na mrežnoj stranici nude poveznice na e-knjige i časopise u otvorenom pristupu. Najčešće predmetnice po kojima se u katalogu pretražuje literatura iz područja održivosti i zaštite okoliša su: održivi razvoj, okoliš – onečišćenje, obnovljivi izvori energije, energetska učinkovitost, Sunčeva energija, energija – gospodarenje, zbrinjavanje otpada te zaštita okoliša, prirode i voda. Također se prate i nabavljaju najnovije norme iz područja obuhvaćenih nastavnim planom i programom, a dostupne su za rad u čitaonici.

3.3 Cilj 13_Zaštita klime: Poduzeti hitnu akciju u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica

Povodom međunarodnog obilježavanja Dana planeta Zemlje 22. travnja, Građevinski i arhitektonski fakultet Osijek organizirao je 2018. godine niz stručnih predavanja pod zajedničkim nazivom *24sata za održivu gradnju*. Teme predavanja, odreda usmjerene educiranju i osnaživanju pristupa održivoj gradnji, primjeni ekoloških materijala u građevinarstvu i korištenju suvremenih tehnologija kod provedbe nadzora i pregleda građevina, potaknule su knjižničarke Fakulteta na preuzimanje aktivnije uloge u informiranju i promoviranju održivog razvoja u svojoj zajednici. Knjižnica se uključila u program stručnog skupa prezentacijom o zelenim knjižnicama i time se simbolično pridružila projektu Zelena knjižnica. Ekološke knjižnične programe i usluge, usmjerene na jačanje svijesti i informiranosti o održivom društvu i zaštiti okoliša, Knjižnica planira ostvarivati kroz široku lepezu aktivnosti: predavanja, radionice, predstavljanja knjiga, tematske izložbe i oblikovanje tematskih zbirki knjižnične građe, ali i uključivanjem u aktivnosti i projekte lokalne zajednice.

U protekle tri godine, Zelena knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta pripremila je više tematskih izložbi knjiga iz svog fonda u prostoru čitaonice povodom važnijih ekodatumata: Svjetski dan zaštite okoliša 5. lipnja, Međunarodni dan bioraznolikosti i Dan zaštite prirode u RH 22. svibnja, Dan planeta Zemlje 22. travnja i Svjetski dan voda 22. ožujka.

Hrvatski savjet za zelenu gradnju, u suradnji s Građevinskim fakultetom Osijek, organizirao je 20. rujna 2018. godine Green Talks program s temom: Energetska obnova zgrada i nZEB (Zgrade gotovo nulte potrošnje energije). Obuhvaćene su ZEB zakonska regulativa i implementacija na tržište, kao i tema financiranja energetske obnove zgrada preko EU fondova, javno-privatni model financiranja zgrada EeU, odrađeni i planirani projekti energetske obnove te mogućnosti poboljšanja i problemi s kojima se susrećemo u praksi. Na skupu je sudjelovala i Zelena knjižnica GRAFOS-a s dvije promotivne izložbe - izložene su knjige iz knjižničkog fonda vezane za tematiku o kojoj se govorilo na skupu (zelena gradnja, energetska učinkovitost, pametne kuće, zaštita okoliša), a postavljen je i plakat s osnovnim informacijama o projektu Zelene knjižnice.

Na 43. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva u Opatiji od 10. do 13. listopada 2018. godine, posterskim izlaganjem Aktivna uloga knjižnice Građevinskog fakulteta Osijek u promoviranju održivog razvoja, koji su pripremile Vesna Zobundžija, voditeljica Knjižnice te profesorice Zlata Dolaček-Alduk i Dina Stober, članice Knjižničkog odbora GRAFOS-a, predstavljene su knjižnične aktivnosti za održivi razvoj.

Svjetski dan zaštite okoliša obilježava se 5. lipnja svake godine u više od 140 zemalja svijeta. Na poticaj Ujedinjenih naroda, svjetske vlade i organizacije na ovaj dan pokreću akcije kojima se promiče važnost zaštite okoliša. Zelena knjižnica GRAFOS-a tim je povodom organizirala 2019. godine predavanje Tradicijska kuća Slavonije i Baranje.

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

Zanimljivo i edukativno predavanje kojemu su prisustvovali i studenti i profesori Građevinskog fakulteta u Subotici, održale su izv. prof. dr. sc. Sanja Lončar Vicković i doc. dr. sc. Dina Stober. Prije predavanja, voditeljica Knjižnice prezentirala je projekt Zelene knjižnice i pokazala zašto je Knjižnica GRAFOS-a zelena knjižnica (slika 4). Povodom Svjetskog tjedna zelene gradnje, od 21. do 25. rujna 2019. godine, u auli Fakulteta postavljena je izložba o održivoj gradnji Zeleni materijali za održivi planet, predstavljajući tekstom i slikom odabrane primjere biofilnog projektiranja, samoodrživih kuća, konstrukcija od recikliranih materijala i ozelenjavanje krovova u projektima ekološke arhitekture (slika 5).

U sklopu Mjeseca hrvatske knjige 2020. godine organizirano je za studente sveučilišnog diplomskog studija Građevinarstvo prikazivanje dugometražnog dokumentarnog filma Beskonačna sreća, o "najboljoj rezidencijalnoj zgradi na svijetu", slavnoj 8 Tallet (Osmici) smještenoj u predgrađu Copenhagena. Projektirao ju je nagrađivani arhitekt Bjarke Ingels, a inspirirana je konceptom permakulture.

Slika 4. Predavanje Tradicijska kuća Slavonije i Baranje povodom Svjetskog dana zaštite okoliša 2019.

Slika 5. Izložba Zeleni materijali za održivi planet povodom Svjetskog tjedna zelene gradnje od 21. do 25. rujna 2020.

Osim navedenih programa, Zelena knjižnica GRAFOS-a nastoji se povezati i s lokalnom zajednicom sudjelujući u aktivnostima kojima svoje korisnike educira, ali i senzibilizira za probleme društva i sredine u kojoj žive. Početkom 2019. godine uključila se u projekt Plastičnim čepovima do skupih lijekova koji je pokrenula Udruga oboljelih od leukemije i limfoma Hrvatske (UOLL) kako bi prodajom ove vrijedne sirovine nabavila skupe lijekove

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

oboljelima od teških malignih bolesti. Postavljene su tri kutije za sakupljanje čepova, primjereno označene, akcija je oglašena plakatima, objavama na mrežnoj i Facebook stranici, a putem lokalnih medija pozvani su i građani na sudjelovanje.

Građanska inicijativa okupljena oko Facebook grupe Patuljasta rapsodija organizirala je u studenom 2019. godine, u suradnji sa Sveučilištem Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, sadnju drveća u sveučilišnom kampusu. Akciji se pridružila i Knjižnica GRAFOS-a, a odazvali su se djelatnici i Studentski zbor Fakulteta. U sklopu obilježavanja Mjeseca hrvatske knjige 2020. organiziran je izazov „Održi drvo“, kojim su studenti druge godine sveučilišnog preddiplomskog studija Građevinarstvo pozvani da preuzmu i neguju mlado stablo lipe i sačuvaju ga za sljedeću generaciju koja će preuzeti brigu dok stabalce ne ojača za sadnju.

Za studente i djelatnike Fakulteta Knjižnica je u sklopu zelenih aktivnosti organizirala i posjet OPG-u Čudesna šuma u Bilju, eko-imanju na kojemu se voće i povrće proizvodi po principima biodinamičkog uzgoja i gdje su mogli čuti puno korisnih informacija o ekološkom uzgoju hrane, revitalizaciji zemljišta, permakulturi i bioraznolikosti.

Djelatnice knjižnice nastoje stvoriti ekološki prijateljsku radnu okolinu te svojim ponašanjem i djelovanjem biti primjerom i razvijati svijest o nužnosti promjene loših navika: radi smanjenja nepotrebnog trošenja papira, tiskana se korespondencija zamjenjuje komuniciranjem elektroničkom poštom, ispis dokumenata i kopiranje se optimiziraju, otpad se odvaja, a dio i reciklira, jednokratne plastične čaše zamijenjene su staklenima, a plastične vrećice papirnatima. Prostor čitaonice i Legere kluba oplemenjen je zelenilom i cvijećem.

3.4 Cilj 16.10_Osigurati pristup informacijama i zaštititi temeljne slobode u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim sporazumima

Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek osigurava korisnicima pristup informacijama na više načina. Cjelokupan knjižnični fond može se pregledavati u mrežnom katalogu u kojemu su obrađene knjige, časopisi, magistarski i doktorski radovi naših profesora, ali i relevantni stručni i znanstveni radovi, norme i elektronička građa. Katalog je dostupan putem poveznice na mrežnoj stranici knjižnice, a sadrži i bilten prinovljenih knjiga koji se objavljuje polugodišnje.

Krajem 2015. godine osnovan je, najprije na nacionalnoj, a zatim i na sveučilišnoj razini, digitalni institucijski repozitorij Dabar koji omogućava pohranjivanje, opisivanje, dugoročno čuvanje, pretraživanje i distribuiranje digitalnih sadržaja institucije. Knjižnica se u repozitorij uključila na samom početku i do danas je uneseno oko 1500 ocjenskih radova studenata (završnih, diplomskih i disertacija) te znanstvenih i stručnih radova naših djelatnika. Svi su doktorski, stručni i znanstveni radovi u otvorenom pristupu, čime snažno podupiremo Hrvatsku deklaraciju o otvorenom pristupu. Zahvaljujući toj činjenici, Repozitorij GRAFOS-a bio je među prvim visokoškolskim repozitorijima koji su uvršteni u OpenDOAR i OpenAIRE repozitorije.

Pristup mrežnim informacijama, ali i transparentnost poslovanja knjižnice, osigurana je putem posebne stranice na mrežnoj stranici Fakulteta. Stranica se redovito ažurira aktualnim informacijama i novostima o nabavljenim knjigama, časopisima, edukacijskim sadržajima namijenjenim studentima i nastavnicima, prezentacijama i poveznicama na mrežno dostupne knjige, časopise, baze podataka, priručnike, savjetnike i rječnike. Stranica nudi i uslugu Pitaj knjižničara te mrežni obrazac za traženje literature za seminarske, završne ili diplomske radove.

Početkom 2016. godine aktivirana je Facebook stranica Knjižnice, a 2020. godine i Instagram profil. Svrha je ovih stranica učiniti knjižnicu vidljivijom i pristupačnijom korisnicima te ih pravovremeno obavještavati o novim knjigama, uslugama, aktivnostima i događanjima koja se organiziraju. Kontinuiranim, aktivnim i ažurnim praćenjem svih relevantnih

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

informacijskih izvora može se redovito i u realnom vremenu proslijediti informacija, uz to popraćena fotografijom, videozapisom ili poveznicom. Osim toga, otvorena je mogućnost dvosmjerne komunikacije, postavljanja pitanja i komentara na objave. Studenti su odlično prihvatili knjižnicu na Facebooku, čime je potvrđeno da su društvene mreže koristan i poželjan marketinški alat za promoviranje aktivnosti knjižnica i da mogu u velikoj mjeri doprinijeti njihovoj prepoznatljivosti i unaprjeđenju odnosa s korisnicima [12].

4. ZAKLJUČAK

Prvi uvjet za postizanje bilo kojega od proklamiranih ciljeva UN-ove Agende 2030 za održivi razvoj jest mijenjanje uvriježenih navika ljudi, a to je, između ostalog, moguće i edukacijom. Knjižnice imaju tradicionalnu ulogu i misiju pohranjivanja i čuvanja, ali i osiguravanja pristupa znanju i informacijama. Važno mjesto u obrazovanju i informiranju imaju visokoškolske knjižnice. One su sastavni dio znanstvenog i obrazovnog djelovanja fakulteta, njihovo su intelektualno središte, centar informacija i znanja, mjesto sastajanja i učenja. Nedvojbeno su među najvažnijim resursima u sustavu kvalitete i nezaobilazni dio samoanalize ustanove prilikom reakreditacije fakulteta. Kako bi što bolje prezentirale i sebe i svoju ustanovu, njihove usluge se šire i mijenjaju uz pomoć informacijske i komunikacijske tehnologije, što pozitivno utječe i na kvalitetu usluge, ali pokazuje i odgovornost prema društvu i prirodnim resursima.

Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek prihvatila je svoju proširenu ulogu u smjeru promoviranja vrijednosti društveno odgovornog poslovanja i zahtjeva ekološki osviještenog društva, nastojeći doprinijeti ostvarivanju planiranih ishoda ciljeva za održivi razvoj koji su vezani uz obrazovanje i dostupnost informacija, zaštitu okoliša i održivu gradnju.

Kvalitetno obrazovanje nastoji se osigurati opremanjem ugodnog i funkcionalnog prostora za učenje i rad, kao i prostora za odmor i razonodu studenata, zatim brigom za nabavu propisane obvezne i dopunske literature u dovoljnom broju primjeraka, ponuđenim informativnim i edukacijskim materijalima na mrežnoj stranici Knjižnice te organiziranjem predavanja i radionica za studente i nastavno osoblje. Prateći globalne trendove u prilagođavanju nastavnih planova i programa kreativnoj ekonomiji, Knjižnica se prometnula u kulturno središte Fakulteta i pokretača kreativnih aktivnosti, vezanih u prvom redu za obilježavanje međunarodnih i nacionalnih manifestacija kojima se promoviraju važnost knjige i knjižnica, potiče kultura čitanja i pisanja, razvija poštovanje i briga za vlastiti jezik i kulturnu baštinu, kao i za razumijevanje i osvještavanje problema klimatskih promjena te onečišćenja i ugroženosti okoliša.

Posljednjih 20-ak godina javljaju se brojne inicijative za otvorenim pristupom informacijama, odnosno za "slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje" [13]. Digitalna, medijska i informacijska pismenost koja otvara mogućnost sudjelovanja na digitalnim platformama, upravo se u vrijeme pandemije COVID-19 pokazala važnijom nego ikad. Knjižnica GRAFOSA na svojoj mrežnoj stranici nudi poveznice na svoj mrežni katalog, biltene prinova, popise pretplaćenih časopisa u tiskanom obliku i poveznice na mrežno dostupne časopise, e-knjige i baze podataka. Izdvojeni su i preporučeni relevantni mrežni rječnici, priručnici, enciklopedije, jezični savjetnici, kao i poveznice na dostupne prezentacije i webinare. Digitalni repozitorij Građevinskog i arhitektonskog fakulteta također vodi i uređuje Knjižnica, redovito unoseći sve ocjenske radove studenata te stručne i znanstvene radove djelatnika Fakulteta, koji su u otvorenom pristupu. Važnu ulogu u promoviranju i vidljivosti knjižničnih usluga i aktivnosti

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

imaju i društvene mreže, posebice Facebook koji studenti rado koriste kao platformu za komunikaciju s knjižničarima.

Aktivnostima Zelene knjižnice nastoji se promicati zelena pismenost, odnosno podizati svijest i osjetljivost na ekološke izazove, motivirati korisnike za poboljšanje kvalitete okoliša te za pomoć i sudjelovanje u aktivnostima koje mogu pomoći u rješavanju ekoloških izazova. Osim edukacijskih aktivnosti kao što su tematske izložbe knjiga, predavanja i prikazivanje dokumentarnih filmova, Knjižnica je svoje korisnike motivirala i na sudjelovanje u sadnji drveća u okolini Fakulteta i posjet ekološkom imanju, povezujući se na taj način s lokalnom zajednicom. Energetski sektor svake zemlje utječe na njezinu gospodarsku aktivnost i ekonomski rast i ima važan utjecaj na okoliš. Najveći problemi s kojima se u pogledu održivog razvoja svijet suočava, vezani su uz povećanu potrošnju energije, nesigurnost u opskrbi energijom, stalni porast cijena energije i energenata, onečišćenje okoliša i klimatske promjene uzrokovane neracionalnom potrošnjom. S obzirom na ozbiljnost problema, u svim zemljama Europske unije pa tako i u našoj, narasla je svijest o potrebi upravljanja energetskim razvojem, smanjenju uvozne ovisnosti i racionalnoj potrošnji energije. Održivi razvoj postao je glavni cilj svih strategija na globalnoj i nacionalnoj razini, kao i zakonodavnog okvira koji proizlazi njihovim usvajanjem. Uz nastavne sadržaje u području održive gradnje, aktivnosti Knjižnice GRAFOS-a usmjerene su osnaživanju nastavnog procesa preuzimanjem uloge informacijskog središta, aktivnostima popularizacije znanosti i promocije programa održive gradnje.

LITERATURA

1. Pojmovnik: Kako povećati uključenost lokalne samouprave u promicanje procesa lokalnog održivog razvoja kroz decentralizirane javne politike i provedbu aktivnosti DEAR-a, dostupno na: <http://www.hils.hr/download/dearstudent/Glossary%20of%20terms.pdf> (citirano: 2021-01-05)
2. Our Common Future, Chapter 2: Towards Sustainable Development. // Our Common Future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427, citirano prema Dragaš, B.: Zelene knjižnice za zelenu pismenost: hrvatsko iskustvo, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4 (2017), 221-241 (citirano: 2021-01-06)
3. The Talloires Declaration: 10 Point Action Plan, dostupno na: <http://ulsf.org/wpcontent/uploads/2015/06/TD.pdf>
4. Čadovska, I.; Tkalčić, A-M.: Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1 (2017), 65-77
5. Dragaš, B.: Zelene knjižnice za zelenu pismenost: hrvatsko iskustvo, Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 60, 4 (2017), 221-241
6. International Federation of Library Associations and Institutions: Pristup i mogućnost svima: kako knjižnice doprinose ostvarivanju Agende Ujedinjenih naroda za održiv razvoj 2030, Elektronička izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva, Knj. 7. Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2018, dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/elektronicka> (citirano: 2021-01-06)
7. Leko Šimić, M.; Mihaljević, J.; Tolušić, M.: Academic libraries and the social responsibility challenge, 7. Međunarodni znanstveni simpozij Gospodarstvo istočne Hrvatske - vizija i razvoj, Zbornik radova, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, 2018, 650-659
8. Kraljević, I.: Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice 2014.–2018., Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 62, 1 (2019), 327-340

Zobundžija, V., Dolaček-Alduk, Z.

Uloga visokoškolskih knjižnica u promoviranju održivog razvoja - primjer prakse knjižnice Građevinskog i arhitektonskog fakulteta Osijek

9. Brbora, S.: Novosti obojene zeleno, HKD Novosti, 82 (2020) (citirano: 2021-01-10)
10. Čunović, K.: Razvoj Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ na načelima ekološke održivosti, Knjižničarstvo 24, 1-2 (2020), 65-80
11. Vuksanović, D.: Prilog kritici koncepta Kreativnog univerziteta, Metodčki ogledi 20 (2013) 1, 45-60
12. Zobundžija, V.; Dragun, E.: Knjižnice Osječkog sveučilišta na Facebooku: zašto nam je lajkanje važno?, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 63, 1-2 (2020), 227-252
13. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu, 2012., dostupno na <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> (citirano: 2021-02-04)